

El Berguedà

Pel pont de l' 11 de setembre, l'Ateneu proposa una ruta pel **Berguedà**. En general, associem el nom de la comarca a la Patum, el Pedraforca, Santuari de Queralt, bolets, el Llobregat... però, a part dels que ja ho saben, algú s'imaginaria contemplar-hi una obra de Gaudí, per exemple? Doncs, si, i, a més dels espais, ciutats i monuments més coneguts, vam poder visitar i gaudir d'art, història, indústria, natura, en alguns llocs separats dels circuits més habituals.

Dia 8, dissabte: dedicat a viatge, colònia tèxtil, ciutat de Berga.

Sortim de Lleida a l'hora prevista i arribem a **la Colònia Vidal**, al terme de **Puig-reig**. Esmorzem amb productes saborosos de la zona; ja estem preparats per la visita al recinte, molt extens i amb la guia disposada a fer explicacions detallades. Comencem veient un audiovisual que narra els fets importants de la història de la colònia. Sessió que es repetirà en les altres visites.

Els industrials es van instal·lar a la zona de l'Alt Llobregat entre Balsareny i Berga quan a Barcelona van començar les revoltes obreres i les reivindicacions de millores en el treball la 1ª dècada del S. XX. Els treballadors de les colònies tèxtils procedien del camp dels pobles de la vora; sense alternativa laboral, acceptaven les condicions proposades pels amos; al principi la jornada era de 12 hores; amb el temps es va anar reduint fins a 8h: els malats no cobraven.

El recinte comprèn dues parts diferenciades: el conjunt industrial i l'espai social.

Sala dels telers

Colònia Vidal

L'industrial està situat al peu del riu. La força de l'aigua genera l'energia elèctrica que permetrà el funcionament de la fàbrica. La **sala dels telers** exposa tot el procés **de filat i teixit** des de la

matèria primera fins a l'últim acabat. Els tres processos: l'**ordit**, el **filat** i el **teixit** eren realitzats preferentment per dones que s' especialitzaven en un d'ells. Amb el funcionament de les màquines s'havia de tenir molta cura; una distracció podia produir accidents. La maquinària procedia d' **Anglaterra**.

El **conjunt social** l'integren, d'una part, els **habitatges** dels treballadors, adossats en llargues fileres que formen carrers; hi abunden els elements religiosos. Visitem un pis obrer: estances, mobles, elements de l'època.

D'altra banda, els espais de **serveis**: peixateria, safareigs, dutxes, sucursal de Caixa Manresa; els centres educatius i culturals: l'**escola**, **biblioteca**, **Casal de la dona**. L'**escola** té el mateix aspecte que les escoles públiques dels anys 50, que alguns encara recordem. Dels mapes de la paret crida l'atenció el mapa de Palestina; mostra de la presència de la religió a la vida quotidiana.

El Casal de la dona, creat els anys 30 comprèn: convent de monges, capelleta, claustre i hort. Va ser: **escola de nenes** que estudiaven el mateix que els nens; més endavant **residència de 50 noies** sota la cura de les monges. Les rajoletes que decoren la portada són les originals.

El fill de l'amo va afavorir l'accés a la cultura dels nens. En acabar l'escola de la colònia, alguns nens estudiaven al seminari; les nenes , com a màxim, el secretariat.

La novel·la de Sílvia Alcàntara "**Olor de colònia**" recrea la vida en una colònia tèxtil on l'autora va viure. Ha tingut molt èxit. TV3 n'ha produït una sèrie per a la televisió; algunes escenes es van rodar en el Casal de la dona.

Per veure com vivien els propietaris de la colònia, quan hi feien estada, ens dirigim a **Viladomiu Nou** on visitem la **Torre de l'Amo** , ara Centre d'Interpretació.

A la planta baixa, dedicada a la recepció de visitants, hi havia les cotxeres. Pugem a la **planta noble**; en una ambientació de llum i audio,

La Remei, una minyona, explica la història de la família, de l'empresa i els treballadors amb el rerefons de les revoltes obreres de 1909-10; recorrem les estances amb el parament de l'època: el menjador, **l'habitació del Bisbe**, que el 1902 va inaugurar i beneir l'església de la colònia, i no la va ocupar mai. Destaquen: els **vitralls** de les portes amb el dibuix de **la planta del cotó**. A les golfes, mobles, caixes , estris, acuradament desordenats, entre els quals dues pantalles passen audiovisuals sobre la història de les colònies. Des de la torreta superior es contempla una àmplia panoràmica: l'església i els habitatges més propers; més allunyats, el poble i l'entorn natural.

Tornem a dinar a la colònia Vidal; al acabar ens dirigim a **Berga** on ens espera el guia per fer la visita. La comencem a la **plaça. S. Pere** a les escales de la parròquia de **Sta. Eulàlia**; en una cantonada hi ha **l'Ajuntament**; per Corpus s'hi celebren els actes centrals de **La Patum**. El nucli urbà es va iniciar el S. XII al peu del **castell**, el punt més

Portal de Sta. Magdalena i carrer de Berga

alt de la ciutat; al S. XIV es construeixen les **muralles** de les que en queden algunes restes i un únic **portal**, el **de Sta. Magdalena**, que comunica amb el camí ral de Berga a Bagà i Ripoll. Al llarg de la història, Berga ha estat condicionada i perjudicada per diferents **conflictes bèl·lics**: des de la guerra dels Segadors fins a les tres guerres carlines, i la del 1936-39.

Des del punt de vista econòmic, Berga ha destacat en el ram tèxtil. Els **28 salts** de la **riera del Metge** dins el nucli urbà, van afavorir que ja al S. XVIII hi treballessin les màquines de **fusos múltiples** anomenades **bergadanes o maixerines**; la ciutat es convertí en la capital de la **filatura del cotó**, activitat que es va incrementar amb la industrialització, del s. XIX-XX.

En l'itinerari parem en diversos punts, **el baluard de S. Carles**, fortificació del S. XVIII, la **capella de la Pietat**, considerada la més antiga de la ciutat, es **safareig** medieval, **el portal de Sta. Magdalena** ... Tornem a la plaça. S. Pere pels carrerons **del Call**. Una peça artística molt vistosa per les dimensions i els colors, és **el mural de la Patum** a la fatxada de l'antic Hospital; fet de ceràmica s'hi representen totes les comparses i elements de la Festa; el van col·locar el 1992.

Després d'un dia complet entre viatge i visites ens dirigim a l'hotel "El Blat" situat al veïnat de Terradelles, terme de Bagà.

Dia 9, diumenge: visites ben contrastades: **esglésies i mina**.

Matí: S. Jaume de Frontanyà i S. Quirze de Pedret; religió, art i història en plena natura.

S. Jaume de Frontanyà: Situat al llindar del Ripollès, el poble s'alça a 1080m. sota el Pla del Cingle; és el poble més petit de Catalunya en nombre d'habitants; al centre urbà hi resideixen 4 persones, a pagès,15.

L' origen oficial es remunta a 905, any de la consagració de la primera església; la guia ens diu 1066, segurament, data de l'església actual.

El temple és un exemple de **romànic català d'estil llombard** del S. XI; es caracteritza per l'harmonia dels volums i proporcions que es pot percebre tant a l'interior com a l'exterior. Destaquen:

- les **arcuacions cegues** de la part superior dels absis i la porta d'entrada.

- **el cimbori de 12 cares**, únic a Catalunya; de l'exterior s'observen bé els elements arquitectònics que transformen el cimbori octogonal en el de 12 cares. Igualment vam poder contemplar la bellesa austera dels absis ressaltada per la llum del matí assolellat.

Sant Jaume de Frontanyà

Interior: A l'origen, les finestres estaven tapades en pell de badana, ara ho estan en alabastre. Els altars laterals, estan dedicats a **S. Isidre** i **Sta. Bàrbara**, patrona dels miners. En la restauració de 1982 es van trobar **dos capitells del claustre** de pedra i decoració figurativa, i una pila baptismal.

Església de **S. Quirze de Pedret**; per arribar-hi s'ha de caminar un tram i travessar **el Pont Vell de Pedret** sobre el Llobregat; construït amb carreus de pedra irregulars, té un

St. Quirze de Pedret

perfil triangular originat per un **arc central** de forma ogival més alt que la resta, aquesta forma s'anomena d'esquena d'ase. A l'origen, es devia bastir en el punt més estret entre els marges del riu.

Per afavorir la repoblació de la zona els comtes van oferir terra als habitants, a fi d'evitar que els àrabs s'hi quedessin.

L'església s'alça al mig de la natura sobre terrasses a diferents nivells.

És una mostra **d'arquitectura preromànica**; totalment restaurada, s'ha recuperat l'estil del S. X. Consta de tres naus: la central, més alta (S.IX) i les **laterals** (S.X), aquestes acabades amb absidioles de planta **d'arc de ferradura**. Els trets més característics són els **arcs ultrapassats (visigòtics)**, que comuniquen les naus amb els absis, i **les pintures**, que tenen la gran qualitat del **primitiu romànic**. Potser les més conegudes són les de l'absis sud que reproduïxen l'escena de **les Verges prudents i les fàtues** amb colors naturals molt vius; junt amb les de l'absis nord s'exposen al MNAC. Les de l'absis **central** es guarden al **Museu D.i C. de Solsona**; al extreure-les surten a la vista **pintures preromàniques** a l'estil de les que es troben a les Catacumbes.

El topònim "Pedret" al·ludeix als carreus granítics de formes arrodonides del vessant nord de l'església.

Ens dirigim a **S. Corneli**, colònia minera de **Cercs**. Dinem al restaurant Sta. Bàrbara. Dinar abundant i suculent que ens predisposa a una tertúlia animada.

Tarda: visita a **la mina de S. Romà**: Fem un recorregut a l'interior d'una galeria en tren i a peu. En el trajecte de sortida, la guia ens explica a través de diferents escenografies, les etapes de l'evolució del treball dels miners, en les formes d'extracció del carbó, seguretat, horaris... Algunes característiques són:

- 700 km. de galeries.
- Per la seguretat s'usaven rates i ocells, sensibles als efectes del gas, fet que permetia evitar accidents.
- Els nois entraven a treballar als 12 anys; la mitjana de vida d'un miner oscil·lava entre 35 i 40 anys.
- No es permetia a les noies treballar dins les galeries perquè es considerava que portava mala sort; en canvi, a l'exterior rentaven el carbó i el separaven de les pedres que s'usaven per la construcció de la colònia.
- Els nens que es quedaven orfes jovenets havien d'ajudar en algunes tasques perquè la família pogués romandre a la colònia. Els pagaven amb carbó per escalfar-se.

-L'activitat de la mina dura des de mitjans S.XIX fins al anys 70.

Mina de Sant Romà

Dia 10, dilluns: matí visita a: **Jardins Artigas** i **El Museu del Ciment**_al Clot del Moro; contrast entre obra artística i empresa productiva, i al temps, relació entre artista, Gaudí, i mecenes, Eusebi Güell.

Jardins Artigas : foren dissenyats per Gaudí a principis del S. XX, en agraïment a la bona acollida de la família Artigas quan l'arquitecte havia de construir el xalet del Catllaràs (serra, espai natural). Estan situats darrere la fàbrica de Can Artigas a La Pobla de Lillet.

Construïts a l'entorn del Llobregat, formen un conjunt de gran valor artístic dins un espai natural envoltat de vegetació. La remor de l'aigua del riu, fonts i cascades proporciona el fons sonor a la contemplació de les construccions que recreen la natura: grans testos, mural amb formes d'arbres, cactus, pèrgola... En elles Gaudí usa materials i estructures característics de la seva obra: **la pedra** en formes variades, tosca, còdols, làmines, natural... el **trencadís**, **l'arc catenari**. Gaudí hi entrava per la part més alta; un arc imitant troncs (fet per l'artista) inicia un camí amb barana a cada costat imitant

Jardins Artigas

branques; s'hi alternen dos tipus de figures: dues serps entortolligades i cactus; el camí arriba a **la glorieta**, mirador de forma circular i teulada en forma de paller; des dels dos

punts s'aprecia una vista panoràmica del conjunt integrat a l'entorn natural de la muntanya amb vegetació ufanosa.

Museu del Ciment: Està instal·lat a l'antiga **fàbrica de ciment Asland** (Asfaltos i Portland), situada al Clot del Moro; a l'indret hi havia les **pedreres** de roca calcària, i a prop, els **recursos energètics**, aigua i carbó.

Per transportar el material es va construir el **tren del ciment**, el **carrilet**, mitjà amb el que hi arriben els visitants. S'hi fabricava el **ciment pòrtland**, ciment artificial de pols molt fina que millorava moltíssim la capacitat de construcció respecte als productes anteriors.

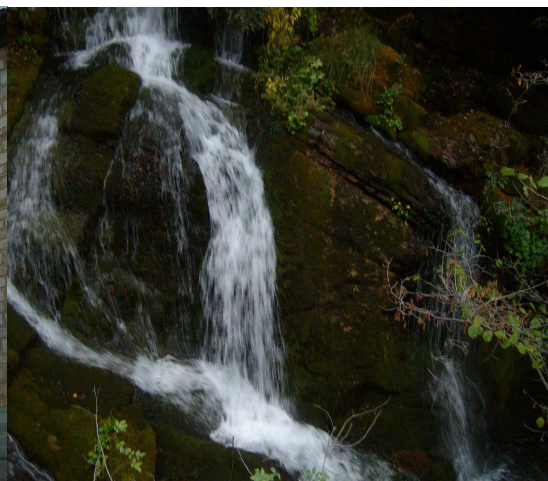
Iniciem la visita a **l'exposició**: dos personatges fonamentals en la creació de la fàbrica per la seva capacitat innovadora són: **Eusebi Güell**, l'empresari, i **Rafael Guastavino**, l'arquitecte. En la construcció es va usar **la volta catalana de maó pla**, descoberta el S. XV i emprada pels arquitectes modernistes. L'any de la inauguració (1904) hi treballaven 700 persones; al final (1975), només 25. En el recinte interior visitem diferents espais; criden l'atenció trets com la grandiositat d'alguns d'ells, causada pel desnivell entre les pedreres i la planta baixa (73m); l'originalitat de les voltes que donen sensació de lleugeresa; els passos elevats per on passaven les vagonetes. Ara però... en una de les sales hi falta sostre, signe de l'estat ruïnós, que es referma des de l'exterior per on sortim. Contrasta amb l'aspecte de la zona d'accés, edifici modernista ben conservat.

Anem a dinar a **Castellar de N'Hug**. A la tarda visitem el poble amb el guia.

Al S. IX ja consta una església i població; la carta de poblament data del S. XIII. El poble va ser a la frontera entre àrabs i francs; la situació

Castellar de N'Hug

Fonts del Llobregat

fronterera propicia el contraban, de supervivència, però; del sector primari domina la ramaderia d'ovelles, motiu pel qual s'hi obrí el **Museu del pastor** que visitem: exposa els aspectes principals de la professió, varietat d'ovelles, tractament de la llana... Construccions

importants són el **Castell**, l'edifici més antic del que se'n conserva una part, i l'**església de Sta. Maria**, romànica sense absis.

En acabar alguns baixem cap a les **Fonts del Llobregat**, camí de vegetació frondosa, amb el so de l'aigua que flueix. Arribem a l'esplanada on es dreça un molí fariner vora un estany. Allí esperem el bus.

Dia 11 de setembre, dimarts : matí, visites a **Bagà** i al monestir de **S. Llorenç prop de Bagà**.

Bagà és la capital de l'Alt Berguedà, el punt de partida de rutes pel Parc N. del Cadí-Moixeró i una vila amb història. Els orígens de l'actual es situen al S. XII quan els barons de Pinós hi construeixen el seu Castell, i a l'entorn, el poble encerclat de muralles. Al S. XIII Galceran III de Pinós i la seva esposa atorguen privilegis perquè la població dispersa i la del poble antic s'hi estableixin; aleshores Bagà esdevé la capital de la Baronia de Pinós. El centre històric té un traçat planificat segons el desnivell del terreny. Partint del Palau iniciem l'itinerari pels carrers que porten noms de productes i activitats: c/ de la Fruita, de la Verdura, de l'Especier... entrem en petites placen amb encant... A la part baixa i en un espai més ampli, s'obre la plaça. **Porxada**, anomenada **Galceran de Pinós** amb edificis senyorials i l'estàtua del cavaller Pinós que la vigila. A prop, **la torre de la Portella**, de planta circular, l'única que es conserva de la muralla. **L'església de S. Esteve** fou consagrada el S. XIV, combina els estils romànic i gòtic. El campanar conté un rellotge fet a Gironella el S. XVIII. Guarda peces de gran valor; destaca la **creu bizantina** (S.X) que se suposa portada a l'època de les croades.

Un baganenc il·lustre fou **Pere Tomic**, historiador del S. XV que va difondre la "Llegenda del rescat de les Cent Donzelles" i va escriure altres obres històriques. Un resum de la llegenda s'inclou a l'annex de la crònica.

Monestir de S. Llorenç prop de Bagà :

Des de Guardiola de Berguedà s'arriba al monestir caminant una pujada assequible. El conjunt, format per l'església, el claustre i altres dependències, està completament restaurat des del 2008. Al **S. X** es van establir a l'indret **els monjos benedictins** ; l'església es va construir en diferents fases seguint el model de S. Pere de Cluny. Per causes naturals, econòmiques, de deixadesa, el conjunt va arribar al S. XX molt deteriorat. **Església**: En la restauració i la reconstrucció s'ha seguit l'estil auster primitiu; s'hi han integrat amb encert elements antics i realitzacions modernes, com una finestra romànica al mur de llevant i, a la fatxada, la porta del S. XVII i una gelosia ceràmica.

Monestir de Sant Llorenç prop de Bagà

L'interior combina l'estructura antiga de tres naus amb la moderna de l'entrada; en aquest punt un conjunt d'elements simbòlics conformen el **Retaule de la Pau**, amb la presència del colom. Destaca, per poc habitual, l'estructura de la nau central, dividida en dos nivells: l'inferior en forma de cripta, pel públic, i a sobre la tribuna ocupada pels monjos. En el retaule modern la imatge de S. Llorenç presideix l'altar.

Del claustre, bastit el S. XI se n'ha reconstruït la meitat.

Tarda: Darrera visita, **Santuari de Sta. Maria de Queralt**:

- Des del mirador es contempla una panoràmica esplèndida, Berga, als peus, les muntanyes de l'entorn en la seva majestuositat.
- Destaquen , fermes, **tres creus de ferro** de diferent alçada i orientació.

Fan referència **a tres santuaris** que guarden imatges de la Mare de Déu; des de cada un es poden veure els altres, són: Queralt, Corbera, La Quar.

Característiques que identifiquen la imatge de la **Mare de Déu de Queralt** són: **el porc senglar** sota el peu, significa els perills de viure a la muntanya, **el mal**. **L'oreneta**, símbol de **la primavera**. **La mà estesa**, **L'amistat**.

El 3 de setembre de 1916 es celebrà la **Coronació canònica** de la Mare de Déu. Cada 25 anys la imatge es baixa a Berga i es celebren festes de La Patum especials.

La visita de quatre dies al Berguedà ha resultat profitosa. Hem conegut aspectes del territori en àmbits econòmic, natural, històric, artístic; també personatges importants

Vista del Santuari de Santa Maria de Queralt

que hi ha deixat la seva obra. Hem gaudit tant contemplant les bel·leses del paisatge com les dels monuments, i no menys, en la relació social. Conèixer permet valorar i estimar; potser cal expressar-ho ben clar en l'actualitat tan trasbalsada que vivim. Bon encert de l'Ateneu al proposar l'itinerari.

Carme Palau
El Berguedà, del 8 a l'11 de setembre de 2012